

Nad slovenskými prekladmi Wisławy Szymborskej^{*}

On Slovak Translations of Wisława Szymborska's Poems

Zuzana Obertová

COMENIUS UNIVERSITY
IN BRATISLAVA
zuzana.pojezdalova@gmail.com

Data zgłoszenia: 29.08.2017 | Data akceptacji: 8.12.2017

ABSTRACT | This article deals with the Slovak translations of poems by Wisława Szymborska. In 2016 two collections of her poems were published in the Slovak language. The author of this paper summarized all translations of W. Szymborska's poems into the Slovak language published in literary magazines as well as in a book form since 1952. Since some poems were translated more than once by different translators, those various translations of three poems are compared and analyzed in the article as well.

KEYWORDS | Wisława Szymborska, literary translation, retranslation, interpretation, poem

V roku 2016 uplynuli dve decéniá od času, keď Wisławie Szymborskej udelili Nobelovu cenu za literatúru. Pri tejto príležitosti sa konali viaceré vedecké, ale aj spomienkové podujatia. Na Slovensku si poetku pripomenuli 25. októbra v Banskej Bystrici a 26. októbra v Bratislave, kde sa pod záštitou Poľského inštitútu

* Do powstania artykułu przyczyniło się finansowanie ze strony Uniwersytetu Komeńskiego w Bratisławie.

konali stretnutia s Michałom Rusinekom¹. Sekretár W. Szymborskej, literárny vedec, prekladateľ a spisovateľ pred početným publikom hovoril o svojej výnimočnej pätnásťročnej spolupráci s W. Szymborskou. Načrtol tak súčasne obsah knihy *Nic zwyczajnego*², pravdepodobne zámerne vydané v jubilejnom roku 2016. Ide o zbierku fotografií, listov, spomienok či anekdot o živote W. Szymborskej, ale do značnej miery aj Rusinekových vlastných postrehov o jej tvorbe.

V roku 2016 sa na Slovensku okrem toho konali aj dve prezentácie knižných prekladov Szymborskej poézie do slovenčiny. Prekvapujúce je pritom práve množné číslo — nezávisle od seba vyšli v tom istom roku dve básnické zbierky, čím sa celkový počet Szymborskej kníh v slovenčine po ôsmich rokoch zvýšil o polovicu a v súčasnosti ich je dovedna šesť. Silvia Kaščáková preložila zbierku *Wielka liczba (Velké číslo)* a v preklade Sylvie Galajdy vyšiel výber básní pod názvom *Trochu o duši*. V tejto súvislosti bol pochopiteľný zvýšený záujem tlače. Celoslovenské i regionálne noviny publikovali správy z krstu nových kníh, ako aj rozhovory s prekladateľkami³. Wisława Szymborska a jej poézia sa tak dostali do širšieho povedomia verejnosti.

Z hľadiska počtu podujatí a prekladateľských výstupov možno rok 2016 označiť ako „Slovenský rok W. Szymborskej“. Taká veľká pozornosť sa jej nevenovala ani v roku, keď získala najvyššie literárne ocenenie, ani v roku jej smrti. Treba pritom vziať do úvahy rôznorodosť záujmu. Najvýznamnejším počínom je nepochybne vydanie dvoch knižných prekladov. Za povšimnutie stojí, že prekladateľky nielen prebásnili Szymborskej verše do slovenčiny, ale hľadali pre ne aj cestu k čitateľom prostredníctvom osobných prezentácií, na ktoré následne reflektovali médiá, čím sa rozšíril okruh potenciálnych prijímateľov. Spúšťačom všetkých udalostí je nepochybne práve okrúhle výročie udelenia Nobelovej ceny.

Tvorba Wisławy Szymborskej, samozrejme, nie je slovenským čitateľom neznáma. Naším cieľom je predstaviť všetky jej doposiaľ publikované preklady poézie do slovenčiny, knižné i časopisecké, zároveň chceme bližšie preskúmať fenomén tzv. viacnásobného prekladu, ktorý sa ukázal ako veľmi výrazný. Pre potreby tohto článku sme zmapovali preklady publikované v časopisoch venovaných literatúre a kultúre od roku 1952, teda od knižného debutu W. Szym-

1 Program Poľského inštitútu v Bratislave na október 2016. Dostupné na: https://issuu.com/polskyinstitutbratislava/docs/oktober_program_issue, s. 44 [dátum prístupu: 23.08.2017].

2 M. Rusinek, 2016: *Nic zwyczajnego*. Kraków, Znak.

3 Porov. <https://www.tyzden.sk/kultura/36892/mozart-poezie/>; <https://www.postoj.sk/21447/udelenie-nobelovej-ceny-vnimala-ako-svoju-tragediu>; <https://medziknihami.dennikn.sk/clanky/nobelistka-szymborska-hadzala-basne-do-kosa/>; <http://www.podtatranske-noviny.sk/2017/01/szymborskej-basne-poputuju-aj-do-nemocnic-ci-hospicov/>; <https://spis.korzar.sme.sk/c/20419282/rozdaju-patsto-knih-wislawy-szymborskej.html> [dátum prístupu: 23.08.2017].

borskej, do roku 1990⁴. Predmetom bádania boli časopisy Slovenské pohľady, Romboid, Revue svetovej literatúry, Literárny týždenník a Kultúrny život, ktoré pravidelne uverejňujú preklady diel zahraničných autorov⁵.

Pravdepodobne najstarší preklad vyšiel v roku 1956 v časopise Kultúrny život, ktorého jedenáste číslo bolo vydané v spolupráci s časopisom Życie Literackie a nieslo podtitul *Vitajte, polští spisovatelia, na Slovensku!*⁶. Úvodník napísal šéfredaktor poľského periodika Władysław Machejek a v Poľsku paralelne vyšlo číslo s dielami slovenských spisovateľov⁷. Pri tejto príležitosti boli publikované básne viacerých poľských autorov — Jerzyho Zagórskeho, Stanisława Skoneczného, Tadeusza Różewicza a napokon i báseň Wisławy Szymborskej *Obraz v Zimnom paláci (Malowidło w Pałacu Zimowym)* v preklade Ivana Kupca⁸. Kultúrny život bol v tom období angažovaným komunistickým týždenníkom, čomu jasne zodpovedal aj výber básne z druhej poetkinej zbierky *Pytania zadawane sobie*. O ideologicky angažovanej poézii Szymborskej sa v slovenských literárnych kruhoch veľmi nehovorí a ťažko povedať, do akej miery je vôbec známa, keďže sama autorka sa od nej neskôr odklonila a dištancovala. Spomínaný preklad je v každom prípade jedinou básňou ovplyvnenou socialistickým realizmom, ktorú sa nám podarilo v slovenčine nájsť.

Ďalší časopisecký preklad vyšiel v roku 1962 opäť v Kultúrnom živote, ktorý v 60. rokoch poľavil v šírení vtedajšieho oficiálneho svetonázoru. Priestor tak dostali nielen Artur Międzyrzecki či Jarosław Marek Rymkiewicz, ale aj Wisława Szymborska a Sławomir Mrożek. Všetky diela uvedených autorov preložil Ján Stacho, od Szymborskej si vybral báseň *Na Babylonskej veži (Na wieży Babel)*.

Kultúrny život publikoval v roku 1964 ďalšie tri básne: *Múzeum (Muzeum)*, *Balada (Ballada)*, a *Rubensove ženy (Kobiety Rubensa)*⁹. Autorom prekladu je básnik Vojtech Mihálik, ktorý v Szymborskej objavil prienik s vlastnými výrazovými registrami. Spája ich hlboká filozofická kultúra, psychologická intuícia, disciplinovaný tvar, vecný štýl, či prirodzená dikcia a obaja zotrývajú v široko ponímanom racionalistickom prúde poézie¹⁰, hoci každý z nich má, prirodzene, i výrazné osobité črty. Mihálikovi konvenovala Szymborskej tvorba natoľko, že sa

4 Neskoršie publikované preklady sú zachytené v jednotlivých číslach časopisu „Preklady Literatur Słowiańskich“, preto ich spomenieme len v krátkosti.

5 V časopise „Romboid“ však nebola do 90. rokov publikovaná ani jedna Szymborskej básne.

6 Porov. „Kultúrny život“ 1956, č. 11, s. 1.

7 Porov. „Życie Literackie“ 1956, č. 14.

8 „Kultúrny život“ 1956, č. 11, s. 2.

9 „Kultúrny život“ 1964, č. 2, s. 7.

10 V. Kovalčík, 1979: *Poézia v zrkadle prekladu*. „Romboid“, č. 5, s. 48.

ju rozhodol predstaviť slovenským čitateľom na väčšej ploche. V roku 1966 publikoval v Slovenských pohľadoch preklad básní *Radosť z písania* (*Radość pisanía*), *Zátišie s balónikom* (*Martwa natura z balonikiem*), *Dve Brueglove opice* (*Dwie małpy Bruegla*) a *Cestovná elégia* (*Elegia podróżna*)¹¹. V tom čase už zrejme mal pripravené preklady do knižného výberu, ktoré vyšli v tom istom roku pod názvom *Volanie na Yetiho*¹². Zahŕňajú básne po zbierku *Sól*, pričom Mihálik sa opieral o poľské vydanie *Wiersze wybrane*¹³. Slovenský výber obsahuje všetkých sedem vyššie spomenutých, časopisecky publikovaných básní v nezmenenej podobe. S istotou teda môžeme povedať, že práca na knižnom vydaní trvala prinajmenšom dva roky.

Ďalšie diela Szymborskej boli publikované s veľkým časovým odstupom. Koncom 70. rokov vyšla jediná báseň *Mister univerzum* v Revue svetovej literatúry, autorkou prekladu bola slovenská poetka Lýdia Vadkerti-Gavorníková¹⁴. Takmer o dekádu neskôr vydal časopisecky svoje prvé preklady Szymborskej Vlastimil Kovalčík: *Deti doby* (*Dzieci epoki*), *Písanie životopisu* (*Pisanie życiorysu*), *O smrti bez zveličovania* (*O śmierci bez przesady*), *Sklonok storočia* (*Schytek wieku*)¹⁵. Slovenský básnik a prekladateľ sa začal Szymborskej venovať už v 60. rokoch, keďže preložil doslov k zbierke *Volanie na Yetiho* od Ryszarda Matuszewského¹⁶. Práve on je autorom najväčšieho počtu prekladov jej básní, ktoré vyšli v literárnych periodikách i knižne. Ich bibliografia po roku 1990 je spracovaná v časopise *Przekłady literatur słowiańskich* a Marta Buczek ju zhrnula aj v článku *Literatura polska w słowackich przekładach po 2007 roku*¹⁷. Do roku 2016 sa Szymborskej poézia objavila v slovenských časopisoch dovedna osemkrát. Autorom piatich prekladov je V. Kovalčík¹⁸, ďalšie pripravili Ladislav Šimon, Karol Chmel a najnovšie Silvia Kaščáková.

Nasledujúce dve knižné zbierky vyšli tiež v preklade V. Kovalčíka. Prvá pod názvom *49 básní* predstavuje reprezentatívny výber Szymborskej poézie po zbierku *Koniec i początek*. V roku 2003 nasledovala zbierka *Chvíla*, pomenovaná podobne ako pôvodina podľa jednej z básní. Slovenské vydanie predstavuje kompletný preklad originálnej zbierky *Chwila* z roku 2002.

11 „Slovenské pohľady“ 1966, č. 4, s. 81–83.

12 W. Szymborska, 1966: *Volanie na Yetiho*. Bratislava, Slovenský spisovateľ.

13 W. Szymborska, 1964: *Wiersze wybrane*. Kraków, Państwowy Instytut Wydawniczy.

14 „Revue svetovej literatúry“ 1979, č. 7, s. 43.

15 „Literárny týždenník“ 1988, č. 11, s. 8.

16 R. Matuszewski, 1966: *O poézii Wisławy Szymborskej*. In: W. Szymborska: *Volanie na Yetiho*. Bratislava, Slovenský spisovateľ, s. 96–114.

17 M. Buczek, 2014: *Literatura polska w słowackich przekładach po 2007 roku*. „Przekłady Literatur Słowiańskich“, t. 5, cz. 2, s. 181–200.

18 Pozri „Przekłady Literatur Słowiańskich“ 2013, t. 1, cz. 4; 2014, t. 4, cz. 2; 2014, t. 5, cz. 2 a v tomto zväzku vydaná bibliografia za rok 2016.

Útly výber poézie pod názvom *Nepřítomnost* preložila a v roku 2008 vydala Sylvia Galajda. Zbierka obsahuje 17 básní a je prierezom celej Szymborskej tvorby. O osem rokov neskôr prekladateľka pripravila ďalší výber z poetkinej poézie, a to v spolupráci s občianskym združením Polska, ktoré si kladie za úlohu propagovať poľské a slovenské kultúrne, historické, prírodné a spoločenské hodnoty¹⁹. Do knihy pod názvom *Trochu o duši* sú zaradené verše zo všetkých Szymborskej zbierok s výnimkou prvých dvoch.

Nezávisle od S. Galajdy začala na preklade básní W. Szymborskej pracovať aj Silvia Kaščáková. Rozhodla sa vydať celú jej zbierku *Wielka liczba* z roku 1976. V slovenskom jazyku vyšla pod názvom *Velké číslo* v roku 2016 tak ako knižný titul *Trochu o duši*.

Ak porovnáme všetky slovenské preklady, zistíme, že niektoré básne boli publikované viackrát. Pozorujeme tu teda fenomén tzv. viacnásobného prekladu. Slovenská translatológia pracuje tiež s termínmi prekladová séria, sériový preklad, prípadne opakovaný preklad. Touto problematikou sa zaoberali najmä Dagmar Sabolová, Katarína Bednárová a Alica Kulihová²⁰, najnovšie sa jej venovala Silvia Ivanidesová²¹, ktorá využila dostupnú teóriu o viacnásobnom preklade, aby definovala príčiny jeho vzniku. Dospela k záveru, že dôvody opätovného prekladu jedného diela sú natolko rôznorodé, že nie je možné vytvoriť uspokojivú zovšeobecnenú stratifikáciu, platnú pre celú množinu existujúcich prekladov. V konkrétnych prípadoch možno jedine analyzovať a pomenovať motiváciu prekladateľa. Takýto výskum sa však javí ako statický, neukazuje cestu k ďalšiemu bádaniu, ale je akoby slepou uličkou. Príčinami vzniku viacerých prekladov tej istej básne sa preto budeme zaoberať len marginálne. Zameriame sa na zhrnutie a porovnanie viacnásobných prekladov poézie W. Szymborskej do slovenčiny.

Preložený text, ktorý prekladateľ publikuje najprv časopisecky, a následne v knižnom výbere, nemožno nazvať viacnásobným prekladom, iba ak viacnásobným vydaním. Tento jav však treba spomenúť, pretože nie je ojedinelý — pre prekladateľa je uverejnenie niekoľkých básní akýmsi lakmusovým papierikom, prvou príležitosťou získať ohlasy zo strany kritiky. Jeden príklad sme

19 Porov. https://www.facebook.com/pg/polska.sk/about/?ref=page_internal [dátum prístupu: 23.08.2017].

20 D. Sabolová, 1999: *Viacnásobný preklad a jeho funkcie v národnej kultúre*. In: D. Sabolová, red.: *Chiméra prekladania*. Bratislava, Veda, s. 158—162; K. Bednárová: *Teória prekladovej série*. In: D. Sabolová, red.: *Chiméra prekladania...*, s. 163—166; A. Kulihová, 2008: *Sériové preklady z chorvátskej literatúry (Milan Begović: Bez tretieho)*. „Slavica Slovaca“, č. 2, s. 146—154.

21 S. Ivanidesová, 2016: *Determinujúce faktory vzniku sériových prekladov chorvátskych diel do slovenčiny*. Dizertačná práca. Bratislava.

už uviedli — V. Mihálik publikoval preklad básní najprv v Kultúrnom živote a v Slovenských pohľadoch, neskôr v zbierke *Volanie na Yetiho*. Aj V. Kovalčík uverejnil svoj preklad básní *Archeológia* (*Archeologia*), *Na koráb* (*Do arki*), *Jarmok zázrakov* (*Jarmark cudów*), *Tortúry* (*Tortury*) a *Tréma* (*Trema*) prvý raz v Slovenských pohľadoch²², potom ich zahrnul do výberu *49 básní*. S. Kaščáková publikovala preklad básní *Pohľad zhora* (*Widziane z góry*), *Lótova žena* (*Żona Lota*) a *Experiment* (*Eksperyment*) začiatkom roka 2016 v časopise *Vertigo*²³, čím si pripravovala čitateľskú pôdu pre zbierku *Velké číslo*, ktorá vyšla na sklonku toho istého roka.

S. Galajda nepublikovala svoje preklady časopisecky, no do výberu *Trochu o duši* zaradila takmer všetky básne, ktoré preložila do zbierky *Neprítomnosť*. Vo väčšine básní došlo len k drobným lexikálnym úpravám, prípadne k oprave (zrejme omylom chybného) členenia na strofy podľa originálu. Výraznejší posun nastal pri básni *Uprzejmosć niewidomych*, resp. v preklade jej názvu. V zbierke *Neprítomnosť* je preložená ako *Úprimnosť nevidiacich*, čo je očividný kalk na základe medzijazykovej homonymie. V druhej zbierke prekladateľka zvolila vhodnejší názov *Láskavosć nevidiacich*. Podstatnú zmenu pozorujeme v prekladoch básní *Kocúr v prázdnom byte* (*Kot w pustym mieszkaniu*) či *Tri najčudnejšie slová* (*Trzy słowa najdziwniejsze*), týmito dielami sa budeme zaoberať podrobnejšie.

Istý prienik nachádzame aj medzi zbierkami *49 básní* a *Chvíľa*. Do oboch sú zahrnuté básne *Negatív* (*Negatyw*), *Mraky* (*Chmury*) a *Tri najčudnejšie slová*. Po porovnaní básní je zrejmé, že V. Kovalčík sa na svoje prvé preklady pozeral kriticky a nevyužil jednoduchú možnosť prebrať ich do ďalšieho vydania bezo zmien. Na rozdiel od S. Galajdy zasiahol do textu oveľa výraznejšie a nebránil sa úpravám kľúčových pasáží. To znamená, že menované tri básne preložili do slovenčiny dvaja prekladatelia (V. Kovalčík a S. Galajda), no preklady sú *de facto* tri, keďže ich rôzne verzie vyšli v zbierkach *49 básní*, *Chvíľa* a *Neprítomnosť*.

V prípade Szymborskej poézie sa okrem uvedených prípadov stretávame s viacnásobným prekladom jednej básne predovšetkým preto, že ju preložili rôzni prekladatelia. Szymborskú prekladalo do slovenčiny dovedna deväť prekladateľov a často si vyberali tie isté diela. Až 28 básní bolo do slovenčiny preložených dvakrát²⁴, t.j. dvoma prekladateľmi, pričom niektoré z nich boli

22 „Slovenské pohľady“ 1996, č. 12, s. 63—69.

23 „Vertigo“ 2016, č. 2, s. 20—22.

24 V preklade V. Mihálika a V. Kovalčíka: *Dwie małpy Bruegla, Z nieodbytej wyprawy w Himalaje, W rzece Heraklita, Rozmowa z kamieniem*; v preklade V. Mihálika a J. Stacha: *Na wieży Babel*; v preklade V. Mihálika a S. Galajdy: *Atlantyda, Czwarta nad ranem*; v preklade V. Kovalčíka a S. Galajdy: *O śmierci bez przesady, Schyłek wieku*,

publikované viac ráz knižne i časopisecky. Básne *Nič dvakrát* (*Nic dwa razy*), *Ludolfovo číslo* (*Liczba Pi*) dokonca preložili traja prekladatelia²⁵.

Z hľadiska translatologického bádania sú podnetné tie viacnásobné preklady, ktoré sa od seba podstatne odlišujú. V prípade prekladov Szymborskej do slovenčiny badať najväčšie rozdiely najmä v básňach *Kot w pustym mieszkaniu*, *Nic dwa razy*, *Trzy słowa najdziwniejsze*, ale aj v niekoľkých ďalších. Ako prvou sa budeme zaoberať básňou *Nic dwa razy*. Po prvý raz vyšla v preklade V. Miháliku²⁶, po vyše štvrtstoročí ju preložil V. Kovalčík²⁷ a napokon o ďalších sedemnást rokov S. Galajda²⁸. Všetky tri preklady sa od seba výrazne odlišujú, hoci názov je rovnaký: *Nič dvakrát*.

Originál prvej strofy:

Nic dwa razy się nie zdarza / i nie zdarzy. Z tej przyczyny /
zrodziliśmy się bez wprawy / i pomrzemy bez rutyny²⁹.

V podaní V. Miháliku znie:

Nič sa dvakrát nestáva a / nestane. Svet nehostinný /
navštívime bez prípravy, / opustíme bez rutiny.

V. Kovalčík ju preložil takto:

Do tej istej rieky dvakrát / nevstúpiš... Svet nie je iný. /
Rodíme sa bez prípravy, / ba aj mrieme bez rutiny.

Preklad od S. Galajdy:

Nič sa dvakrát nestáva / a nestane. Preto sme sa /
bez praxe zrodili / a umrieme bez rutiny.

Pisanie życiorysu, Chwila, W zatrząsieniu, Chmury, Platon, czyli dlaczego, Ze wspomnień, Wczesna godzina, Jacys ludzie, Przyczynek do statystyki, Bal, Notatka, Wszystko, Trochę o duszy; v preklade V. Kovalčíka a K. Chmela: *Tu*; v preklade V. Kovalčíka a S. Kaščákovej: *Wielka liczba, Podziękowanie, Psalm, Terrorista, on patrzy*; v preklade S. Galajdy a S. Kaščákovej: *Żona Lota*.

25 *Nic dwa razy* v preklade V. Miháliku, V. Kovalčíka a Silvie Galajdy; *Liczba Pi* v preklade V. Kovalčíka, S. Galajdy a S. Kaščákovej.

26 Všetky citované úryvky prekladu V. Miháliku pochádzajú zo zbierky *Volanie na Yetiho*, 1966. Bratislava, Slovenský spisovateľ, s. 32.

27 Všetky citované úryvky prekladu V. Kovalčíka pochádzajú zo zbierky *49 básní*, 1999. Bratislava, Q111, s. 10.

28 Všetky citované úryvky prekladu S. Galajdy pochádzajú zo zbierky *Trochu o duši*, 2016. Bratislava, OZ Polska, s. 8–9.

29 Všetky úryvky poľského originálu básne *Nic dwa razy* pochádzajú zo zbierky *Wiersze wybrane*, 2012. Kraków, Wydawnictwo a5, s. 28–29.

Už v prekladoch prvej strofy badať značné rozdiely. Mihálik a Galajda zachovali v prvom verši doslovný preklad, Kovalčík však zámerne zvolil iný prístup, podčiarkol herakleitovský ráz veršov, aby vyzdvihol časté intertextové nadväzovanie Szymborskej na efezského filozofa. Otázne je, či možno takýto prekladateľský postup pokladať za vhodný, či príliš nepodceňuje čitateľa, keď explicitne vyjadrí to, čo je v origináli len naznačené. Odpoveď nie je jednoznačná, zostáva vecou interpretácie, rovnako ako preklad samotný.

Mihálik aj Kovalčík doplnili druhý verš s jasným zámerom zachovať rýmovú a rytmickú skladbu. Posledné dva verše sú kľúčové, keďže čitateľ očakáva rozdiel medzi schopnosťami človeka po narodení a pred smrťou, no autorka zmetie stereotyp pomocou dvoch významovo podobných výrazov *bez wprawy* a *bez rutyny*. Lexéma *wprawa* nemá v slovenčine jednoznačný ekvivalent, Mihálik aj Kovalčík použili pre zachovanie rýmu preklad *bez prípravy*, Galajda *bez praxe*.

V porovnaní s originálom zachováva Mihálikov aj Kovalčíkov preklad formálnu stránku básne, t.j. prerývaný ženský rým, osemslabičný verš a trochejskú stopu. V preklade Galajdy nie sú tieto vlastnosti dodržané, resp. sú dodržané zriedkavo, čo do veľkej miery narúša plynulosť básne. Szymborska často využíva voľný verš, o to nápadnejšie je použitie viazaného verša, ktorý sa v tomto preklade stráca. Nezanedbateľný je aj fakt, že báseň je v domácej kultúre všeobecne známa a viackrát bola zhudobnená práve pre svoje rytmické vlastnosti. Galajda pripravila slovenského čitateľa o možnosť odhaľovať viaceré roviny tejto básne a väčšina jej riešení je doslovná, keďže sa neprispôbuje formálnemu stvárneniu.

V prvých dvoch veršoch druhej strofy je nápadný slovosled, predovšetkým postavenie slovesa. V štylisticky bezpríznačkovej vete stojí slovesná časť prísudku pred jeho mennou časťou. V origináli je poradie vymenené:

Choćbyśmy uczniami byli / najtępszymi w szkole świata,

Kovalčík zvolil neutrálne riešenie:

Aj keď by sme boli celkom / zlými žiakmi v škole sveta.

Mihálik slovosled upravil, no nejde o nasledovanie pôvodiny. Dôvodom je zachovanie počtu slabík vo veršoch:

Hoci najhoršími žiakmi / by sme boli v škole sveta,

Galajda však v celej básni počet slabík nezachováva, preto je štylizovaný slovosled prebytočný, nespĺňa žiadnu funkciu:

Hoci by sme najhlúpejší žiaci / boli v škole sveta,

V druhom dvojverší vedie negácia slovesa k transformácii predmetu v akuzatívne na predmet v genitíve:

nie będziemy repetować / żadnej zimy ani lata.

Vďaka tomu vzniká rým druhého a štvrtého verša: *świata — lata*. V slovenskom jazyku sa v zápornej vete pád spravidla nemení, preto Galajda ponechala predmet v akuzatívne:

nebudeme opakować / żadnu zimu ani letá.

Galajda však zmenila singulár *leto* na plurál *letá*, aby dosiahla v druhej strofe prerývaný rým originálu. Mihálikove a Kovalčíkove preklady sú totožné, obaja ponechali genitívnu konštrukciu vety, ktorá je v slovenčine tiež korektná, hoci sa vyskytuje zriedkavejšie. Prirodzene sa tak zachoval prerývaný rým a nebola potrebná ďalšia transformácia vety, teda:

nezopakujeme ani / jednej zimy, ani leta.

V prvom verši tretej strofy (*Żaden dzień się nie powtórzy*) pracujú všetci traja prekladatelia so slovesom *vrátiť sa*, namiesto *opakovať sa*, a to pre zreteľnú disproporciu v počte slabík oproti originálu *powtórzyć*. Porovnaj:

Mihálik: Ten istý deň nevráti sa,

Kovalčík: Žiadny deň sa nevráti späť,

Galajda: Žiaden deň sa nenavráti.

Ďalšie verše profiluje negácia *nie ma*, po ktorej nasleduje enumerácia *dwóch nocy, dwóch pocałunków, dwóch spojrzeń*:

nie ma dwóch podobnych nocy, /
dwóch tych samych pocałunków, /
dwóch jednakich spojrzeń w oczy.

V treťom a štvrtom verši číslovka *dwóch* vytvára anaforu, ktorá je zachovaná v Galajdinom preklade:

dwa tie isté bozky / dwa rovnaké pohľady do očí.

Mihálik preniesol anaforu do druhého a tretieho verša a vytvoril ju pomocou lexémy *nieto*, ktorá je špecifickým záporným tvarom 3. osoby prítomného času slovesa *byť*. Zároveň dodržal trojnásobné opakovanie číslovky *dva*:

nieto podobných dvoch nocí, /
nieto dvoch tých istých bozkov, /
dvoch zábleskov ľudských očí.

Kovalčík zvolil v prípade anafory podobné riešenie ako Mihálik, tretí a štvrtý verš však mierne modifikoval:

niet dvoch celkom zhodných nocí, /
niet dvoch takých istých bozkov, /
takej istej žiary z očí.

Mihálik i Kovalčík preložili štvrtý verš metaforicky, opäť pre dosiahnutie rovnakého počtu slabík. Doslovný preklad, ktorý uplatnila Galajda: *dva rovnaké pohľady do očí*, je totiž o dve slabiky dlhší, ako je žiaduce. *Záblesky z očí* u Mihálika nahradili pôvodné *pohľady* (spojrzenia) a keďže sú v tvare plurálu, mohla sa zachovať gradácia trojitým exponovaním číslovky *dva*. Kovalčík uprednostnil slovné spojenie *žiary z očí*, v ktorom substantívum *žiara* figuruje len v singulári, teda využitie číslovky *dva* nebolo tretíkrát možné. Pozorujeme však istú formu kompenzácie, a síce pri reduplikácii spojenia *taký istý* v treťom a štvrtom verši — *takých istých bozkov, takej istej žiary*.

V Mihálikovom a Kovalčíkovom preklade tvorilo doposiaľ aspoň jednu zložku rýmu slovo, ktoré sa vyskytuje aj v origináli, napr.: *świata — lata, sweta — letá*. V štvrtej strofe tvorí rýmovú dvojicu príslovka *głośno* so substantívom *okno*:

Wczoraj, kiedy twoje imię / ktoś wymówił przy mnie głośno, /
tak mi było, jakby róża / przez otwarte wpadła okno.

Doslovný preklad vedie k nepresnému rýmu *hlasno — okno*, čo vidíme u Galajdy:

Včera, kedy tvoje meno / ktosi pri mne vyslovil hlasno, /
tak mi bolo, sľaby ruža / cez poodchýlené spadla okno.

Badať snahu poetizovať jazyk pomocou knižnej spojky *sľaby* a anteponovaním prívlastku *poodchýlené*. Keďže ďalšie pasáže Galajda neštylizovala, nedá sa hovoriť o cielenej prekladateľskej koncepcii. Jazyk originálu je navyše neutrálny, skôr vecný. Vystáva teda otázka, či je ojedinelý pokus o poetizáciu namiesto, ak ju prekladateľ neuplatňuje konzekventne so zámerom dosiahnuť vlastnú interpretáciu básne, pričom nespĺňa ani pomocnú funkciu na zachovanie rýmu či počtu slabík, tak ako je to zreteľné u Kovalčíka:

Včera, keď ťa ktosi pri mne / volal nahlas podľa mena, /
tak mi bolo, že je oknom / v letku ruža roztvorená.

Mihálik vytvoril rým na podobnej obraznosti, hoci druhý verš je nadinterpretáciou originálu:

Včera ktosi spomenul ťa — / a mňa striaslo pri tom mene, /
akoby mi ruža bola / vpadla v okno otvorené.

Oproti originálu sa Mihálik oprel o iné obrazné pomenovanie aj v prvom dvojverší piatej strofy a vďaka tomu dosiahol vernejší preklad aj rým druhého dvojveršia:

Ale dnes, keď sme sa stretli, / vykĺzla som z tvojich ramien. /
Ruža? Aká je tá ruža? / Je to kvet? Či je to kameň?

Porovnaj originál:

Dziś, kiedy jesteśmy razem, / odwróciłam twarz ku ścianie. /
Róża? Jak wygląda róża? / Czy to kwiat? A może kamień?

Metaforu bližšiu originálu nachádzame v Kovalčíkovom preklade:

No dnes, keď sme spolu, tvárou / sa ti vyhnem, k múru stanem.

Tu treba poznamenať, že v kontexte celej básne je výskyt troch vetných úsekov v rámci jedného dvojveršia ojedinelý a narúša ustálený rytmus. Pre pokračovanie básne je však kľúčové druhé dvojveršie, preto je pochopiteľné, že prekladatelia variovali skôr začiatok strofy, nie jej koniec. Pre úplnosť uvedieme ešte preklad Galajdy:

A dnes, keď sme spolu, / tvár som k stene otočila. /
Ruža? Ako vyzerá tá ruža? / Je to kvet? A možno skala?

Toto prekladateľské riešenie sa zakladá skôr na doslovnosti, no badať pokus o rým *otočila* — *skala*, keďže sloveso *otočila* je presunutú na koniec vety a k originálnej lexéme *kamień* Galajda zvolila ekvivalent *skala*.

Predposledná, šiesta strofa predstavuje pre prekladateľov najtvrší „oriešok“:

Czemu ty się, zła godzino, / z niepotrzebnym mieszasz lękiem? /
Jesteś — a więc musisz minąć. / Miniesz — a więc to jest piękne.

Galajda abstrahovala v preklade len obsahovú stránku básne bez prihliadnutia na jej formu, preto je jej verzia pomerne jednoduchá:

Prečo sa ty, zlá hodina, / miešaš s nepotrebným strachom? /
Si — a teda musíš pominúť. / Pominieš — a aj to je pekné.

Prekladateľka sa však nevyhla prebytočným inkorporačným zásahom do originálu, v poslednom verši pridala zlučovaciu spojku *aj*, ktorá zákonite vyvoláva otázku, čo ešte okrem toho je pekné? Pôvodina túto otázku čitateľovi nepodsúva, výpoveď je rozhodná, jednoznačná.

V Mihálikových a Kovalčíkových prekladoch sa stratil prívlastok *nepotrzebny* a obaja prekladatelia pracujú s inou metaforou, založenou na odlišnej obraznosti. Pointu našli v poslednom verši, uprednostnili zachovanie jeho tvaru a významu, preto viac modifikovali začiatok strofy.

Mihálik použil mimoriadne vhodné synonymum k pojmom pocitovej sféry *strach, úzkosť*, a to *bázeň*, súčasne vytvoril metaforu s rastlinným komponentom:

Prečo sa ty, planá chvíľa, / vždy pomiešaš s blenom bázne? /
Si — a hneď sa musíš strácať. / Strácaš sa — a je to krásne.

Kovalčík svojou interpretáciou prekročil hranice originálu. Druhý verš doplnil o slovné spojenie *takže nevyhasne*, ktoré však protirečí nasledujúcemu veršu *zmar ťa skosí* a oslabuje nasledujúci kontrastný kulminálny bod strofy:

Prečo sa zlá chvíľa s lakom / kríži, takže nevyhasne?! /
Si — a preto zmar ťa skosí. / Strácaš sa — a je to krásne.

Paradox obsiahnutý v poslednej strofe transformoval do slovenčiny každý prekladateľ inak. Mihálikovo riešenie je trochu prekvapivé a ponúka čitateľovi vlastný výklad, ktorý však nemusí byť prijateľný pre každého.

Originál: Uśmiechnięci, wpołobjęci / spróbujemy szukać zgody, /
choć różnymi się od siebie / jak dwie krople czystej wody.
Mihálik: Pod úsmevmi zhladáujeme / zhodu, ktorá neprichodí, /
hoci takí rozdielni sme / jak dve kvapky čistej vody.

Ide tu predovšetkým o doplnenie informácie, že *zhoda neprichodí*, teda proces hľadania zhody sa uzatvára ako neúspešný, čo v origináli nie je explicitne vyslovené. V Kovalčíkovom a Galajdinom preklade je vyjadrený len paradox úsilia rovnakých entít dospieť k porozumeniu.

Kovalčík: Po objatiach zase úsmev, / k zhode skúsme si nájsť schody. /
Aj keď takí rozdielni sme / jak dve kvapky čistej vody.
Galajda: Usmiati a objatí / skúšame nájsť trochu zhody, /
hoci líšime sa / ako dve kvapky čistej vody.

Pokiaľ ide o rým, je zaujímavé, že ani Mihálik, ani Kovalčík nevyužili možnosť jednoducho nasledovať originál s rýmom *zhody — vody*. U Mihálika to spôsobila spomenutá nadinterpretácia, obidvaja prekladatelia sa však zrejme opäť snažili dodržať aj formálnu stránku básne, čo kŕčovité pridržanie sa originálu neumožňuje.

Citované paralely a diferencie medzi tromi prekladmi neboli spôsobené veľkým časovým odstupom. Mihálikov preklad rozhodne nemožno považovať za zastaraný, teda starnutie prekladu sa nedá pokladať za príčinu vzniku ďalších dvoch prekladov. Prikláňame sa skôr k teórii, že každý prekladateľ chcel vyjadriť vlastný náhľad na báseň, vysloviť svoju interpretáciu. Mihálik a Kovalčík

sa pri preklade držali podobnej koncepcie, ale nielen to viedlo k analógiám medzi nimi. Ako sme spomenuli, Kovalčík preložil doslov k slovenskému vydaniu zbierky *Volanie na Yetiho*, čiže určite dobre poznal Mihálikov preklad. V tomto prípade môžeme slovami Dagmar Sabolovej povedať, že ďalší preklad vedome nadväzuje na ten predchádzajúci, a to buď afirmatívne, alebo kontroverzne³⁰. Pri preklade básne *Nic dwa razy* sme svedkami odmietnutia niektorých predchádzajúcich prekladateľských riešení, ako aj prijatia, resp. pozitívnej inšpirácie inými postupmi. Preklad S. Galajdy predstavuje akýsi protipól. Prekladateľská stratégia bola zvolená úplne inak, dá sa povedať, nebasnický, hoci sme zaregistrovali príležitostné snahy o poetizáciu. Nie sú však konzekventné, preto podľa nášho názoru prekladu skôr škodia, ako ho obohacujú.

Báseň *Trzy słowa najdziwniejsze* vyšla v slovenčine pod názvom *Tri najčudnejšie slová* štyrikrát. Najprv v Kovalčíkovom preklade v zbierkach *49 básní* a *Chvíľa*, potom v preklade S. Galajdy v zbierkach *Nepřítomnost* a *Trochu o duši*. Už sme uviedli, že Kovalčíkove preklady sú vlastne dva, Galajda svoju verziu zmenila v poslednom verši, preto môžeme analyzovať štyri preklady tejto básne. Jej originál znie:

Kiedy wymawiam słowo Przyszłość, / pierwsza sylaba odchodzi już do przeszłości //

Kiedy wymawiam słowo Cisza, / niszczę ją. //

Kiedy wymawiam słowo Nic, / stwarzam coś, co nie mieści się w żadnym niebycie³¹.

Najprv sa pristavíme pri autokorektúrach, ktorými Kovalčík zasiahol do vlastnej práce s textom. Prvá strofa je v oboch vydaniach nezmenená:

Keď vyslovujem slovo Budúcnosť / jeho koniec už odchádza do minulosti³².

Je zvláštne, že Kovalčík nahradil slovné spojenie *pierwsza sylaba* substantívom *koniec*, teda opačným významom. Z použitia nedokonavého slovesa *vyslovujem* v prvom verši totiž vyplýva, že už počas artikulácie slova *budúcnosť*, teda ešte skôr, ako ho povieme celé, sa vyslovenie začiatku slova už odohralo, t.j. stalo sa minulosťou. Kovalčíkova interpretácia by bola presnejšia, keby v prvom verši použil dokonavé sloveso *vyslovím*, čo by implikovalo vnímanie slova *budúcnosť* ako nedeliteľného celku a evokovalo jeho „odchod do

30 D. Sabolová, 1999: *Viacnásobný preklad a jeho funkcie v národnej kultúre...*, s. 160.

31 Všetky úryvky poľského originálu básne *Trzy słowa najdziwniejsze* pochádzajú zo zbierky *Wiersze wybrane...*, s. 336.

32 Všetky citované úryvky básne *Trzy słowa najdziwniejsze* v preklade V. Kovalčíka pochádzajú zo zbierky *49 básní...*, s. 90 a zo zbierky *Chvíľa*, 2002. Bratislava, Drewo a srd, s. 23.

minulosti“, napr. ako doznievajúce echo. Takýto výklad však podľa nášho názoru oslabuje paradox strofy.

Rozdiel medzi dvomi prekladmi V. Kovalčíka pozorujeme až v druhej strofe.

Prvý preklad: Keď vyslovujem slovo Ticho, / tak ho ničím.

Druhý preklad: Keď vyslovujem slovo Ticho / ničím ho.

Ide zdanlivo o drobnú úpravu, keďže významovo sa vo verši nič nezmenilo. Treba však mať na zreteli celkové vyznenie básne — je krátka, stručná a najmä prostá vo výraze. Jednoduchosť dáva vyniknúť hĺbke obsahu a každé slovo je starostlivo vybrané. Čím menej slov prekladateľ použije, tým viac sa priblíži originálu. Ešte menšiu zmenu vidíme v tretej strofe.

Prvý preklad: Keď vyslovujem slovo Nič, /
čosi tvorím, čo sa nedá umiestniť do žiadneho nebytia.

Druhý preklad: Keď vyslovujem slovo Nič, /
tvorím čosi, čo sa nedá umiestniť do žiadneho nebytia.

Ide teda len o poradie slov vo vetách *tvorím čosi* a *čosi tvorím*. Odhliadnuc od toho, že slovosled v druhom preklade korešponduje s originálom, v slovenskom jazyku kladieme ťažiskovú informáciu zväčša na koniec vety. Zámenný predmet *čosi*, je navyše rozvinutý vedľajšou vetou *čo sa nedá umiestniť do žiadneho nebytia*, z hľadiska prehľadnej nadväznosti vedľajšej na hlavnú vetu je preto druhé prekladateľské riešenie vhodnejšie.

Galajdin preklad sa od toho Kovalčíkovho odlišuje stvárnením prvej a tretej strofy. V druhom verši básne si môžeme všimnúť, že každý prekladateľ vyzdvihol iné kľúčové slovo. Pre Kovalčíka to bol proces plynutia času: *odchádza do minulosti*. Originálnemu významu by zodpovedal prienik s Galajdiným riešením, ktorá priebeh deja hlavnej vety uzavrela a akcentovala podmet, teda *prvú slabiku*:

Keď vyslovujem slovo Budúcnosť, / prvá slabika je už minulosťou.

Tretia strofa v prvom preklade S. Galajdy znie:

Keď vyslovujem slovo Nič, / tvorím niečo, čo existuje.

V zbierke *Trochu o duši* Galajda vlastný preklad upravila:

Keď vyslovujem slovo Nič, / tvorím niečo, čo nemá miesto v žiadnom nebytí.

Prameňom rôznych podôb prekladu je slovo *mieścić się* (*stwarzam coś, co się nie mieści w żadnym nie bycie*), ktoré nemá v slovenčine vzhľadom na

svoju polysémiu jednoznačný prekladový ekvivalent. Galajda v prvom preklade vystihla význam verša a stručne ho vyjadrila inými slovami. V druhej zbierke sa snažila viac priblížiť jazykovým prostriedkom originálu, v porovnaní s Kovalčikovým prekladom sa jej však nepodarilo verbalizovať práve nemožnosť zahrnúť *niečo* do nebytia, ktorá je súčasťou významovej palety pôvodného textu.

Z hľadiska interpretácie je veľmi zaujímavé porovnanie prekladov básne *Kot w pustym mieszkaniu*³³, vydanej v preklade V. Kovalčika v knihe *49 básní*³⁴, v preklade S. Galajdy v zbierke *Neprítomnosť*³⁵ a v upravenej verzii vo výbere *Trochu o duši*³⁶. Markantný rozdiel medzi prekladmi badať predovšetkým v názve. Kovalčik ho preložil ako *Mačka v opustenom byte*, Galajda ako *Kocúr v prázdnom byte*. Otázka, ako preložiť pomenovanie jedného z najbežnejších domácich zvierat na svete, je zdanlivo banálna. Problém, ktorý spôsobil diskrepanciu medzi prekladmi, spočíva v tom, že v poľskom jazyku je slovo *kot* mužského rodu. Ak chceme maskulínium aplikovať aj na denotát, ktorý jazyková jednotka označuje, musíme v slovenčine zvoliť preklad *kocúr*. Podľa nášho názoru je však takýto výklad mylný. Prvým argumentom je samotný fakt, že nie všetky ekvivalentné slová majú v slovenskom a poľskom jazyku rovnaký rod. Bežným označením predmetného zvierata je v poľskom jazyku *kot* a v slovenčine *mačka*, a to bez ohľadu na prirodzený rod. Ak chceme špecifikovať genus, v poľštine je potrebné zdôrazniť, že ide o samičku — *kotka*, v slovenčine zas, že ide o samčeka — *kocúr*. Netreba navyše zabúdať, že súčasťou poľskej slovnej zásoby je aj osobitné slovo *kocur*.

Druhý argument pre prekladateľské riešenie s využitím substantíva *mačka* poskytuje širší kontext básne, resp. okolnosti jej vzniku. Je známe, že W. Szymborska ju napísala po smrti svojho dlhoročného partnera Kornela Filipowicza. Sama autorka ju považovala za príliš osobnú, preto ju nechcela čítať verejne na autorských večeroch³⁷. To nás vedie k úvahe, že ňou vyjadrila vlastný pocit prázdnoty či osamelosti po smrti blízkeho človeka pomocou zoomorfného motívu, stelesnila ho v postave mačky. V slovenčine je pritom podstatný práve ženský rod slova *mačka*. Hoci lyrický subjekt v zásade nemožno stotožňovať

33 Všetky citované úryvky originálu básne pochádzajú zo zbierky *Wiersze wybrane...*, s. 304—305.

34 Všetky citované úryvky básne *Trzy słowa najdziwniejsze* v preklade V. Kovalčika pochádzajú zo zbierky *49 básní...*, s. 69—70.

35 Všetky citované úryvky prekladu S. Galajdy pochádzajú zo zbierky *Neprítomnosť*, 2009. Bratislava, OZ Slniečkovo, s. 19.

36 Všetky citované úryvky prekladu S. Galajdy pochádzajú zo zbierky *Trochu o duši*, 2016. Bratislava, OZ Polska, s. 44—45.

37 M. Rusinek, 2016: *Nic zwyczajnego...*, s. 98—99.

s autorom básne, zohľadnenie autobiografických prvkov je jedným z legitímnych spôsobov interpretácie. Túto možnosť výkladu však preklad S. Galajdy nepripúšťa, ak sa označenie lyrického subjektu obmedzuje výlučne na mužský rod.

Názov básne *Kot w pustym mieszkaniu* sa odlišuje aj prekladom adjektíva *pusty*. Kovalčík zvolil ekvivalent *opustený*, Galajda zas jeho blízke synonymum *prázdny*. Kovalčíkova verzia jasnejšie naznačuje to, čo čítame ďalej v jadre básne, a síce, že v byte niekto bol, no už ho niet, primárne teda odkazuje na neprítomnosť človeka. V poľskom výkladovom slovníku je tento význam definovaný takto: „przez nikogo niezajęty, niezaludniony“³⁸. Preklad S. Galajdy je prekladom prvého významu slova *pusty*: „taki, w którym niczego nie ma“³⁹, hoci byt nie je v skutočnosti prázdny, pretože v ňom zostal napríklad nábytok. Z kontextu básne však čitateľ rozumie, že ide o prenesený význam slova. Obidve riešenia sú adekvátne, no každé je výsledkom inej stratégie a ponúka rozličnú mieru explicitnosti.

Ústredným prekladateľským problémom tejto básne je preklad neosobných slovesných konštrukcií. Už v prvej strofe autorka využila pasívum s eliptickým vynechaním sponového slovesa:

Nic niby tu nie zmienione, / a jednak pozamieniane. /

Niby nie przesunięte, / a jednak porozsuwane.

V slovenčine je takéto vyjadrenie neobvyklé, i keď Galajda ho zachovala:

Akoby nič nezmenené / a predsa. /

Akoby nepremiestnené / a predsa inak.

Druhý a štvrtý citovaný verš však nie sú preložené v celistvosti, prekladateľka zjavne pokladala doslovný preklad za príliš krčcovitý. Celý odporovací vzťah medzi veršami preniesla na spojku *a predsa*.

Vzhľadom na to, že pasívne slovesné tvary majú v slovenčine nižšiu frekvenciu výskytu ako slovesá v činnom rode a sú typické skôr pre odborný štýl, Kovalčík na začiatku dvojveršia substituoval pasívne konštrukcie v poľskom origináli aktívnymi tvarmi pomocou reflexíva *sa*. Nevyjadril však kontrastný prvok veršov významovo blízkym slovesom tak ako Szymborska (*zmienione* — *pozamieniane*; *przesunięte* — *porozsuwane*), ale pokúsil sa ho doceliť prostredníctvom opozície aktívneho a pasívneho slovesného tvaru:

Akoby sa tu nič nezmenilo, / a predsa je zmenené. /

Akoby sa nič nepohlo, / a predsa je pohnuté.

38 Porov. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/pusty.html> [dátum prístupu: 23.08.2017].

39 Ibidem.

Ďalšiu výraznú diskrepanciu medzi prekladmi badáme v tretej strofe. Kovalčík ju rozdelil na dve trojveršia, od Galajdinho prekladu sa odlišuje druhým trojverším:

Ktosi tu bol a býval, / a potom zrazu zmizol, / a tvrdošijne ho niet⁴⁰.

Oproti pôvodine zaujme gradácia *Ktosi tu bol a býval* — *Ktoś tutaj był i był*. Preklad v tejto podobe totiž zasahuje širšie významové spektrum: *bývať* je na jednej strane nedokonavým ekvivalentom k slovesu *byť*, resp. vyjadruje opakujúcu sa činnosť⁴¹, na druhej strane je ekvivalentom poľského slovesa *mieszkać*.

V štvrtej strofe autorka využila neosobný tvar slovesa pomocou zvrätneho zámena *się*:

Do wszystkich szaf się zajrzało. / Przez półki przebiegło. /
Wcisnęło się pod dywan i sprawdziło. /
Nawet złamało zakaz / i rozrzuciło papiery.

Kovalčík v preklade tento slovesný tvar zachoval. Galajda v zbierke *Nepřítomnost'* stotožnila neurčito vyjadrený lyrický subjekt s predchádzajúcim, teda s kocúrom:

Do všetkých skriň sa pozrel. / Prebehol cez police. /
Vliezol pod koberec a preveril. /
Dokonca porušil zákaz / a rozhádzal papiere.

V zbierke *Trochu o duši* svoj postup prehodnotila a priklonila sa (tak ako pred ňou Kovalčík) k neosobnej reflexívnej forme:

Do všetkých skriň sa pozrelo. / Prebehlo cez police. /
Vliezlo pod koberec a skontrolovalo. /
Dokonca porušilo zákaz / a rozhádzalo papiere.

Zmena tvaru sloviess predstavuje v básni nečakaný zvrat, pretože konkrétny lyrický subjekt sa mení na všeobecný, neurčitý, bližšie nešpecifikovaný, čo je z hľadiska interpretácie kľúčové. Ide o gramatický jav, ktorý sa dá uplatniť aj v slovenčine, preto nie je dôvod ochudobniť čitateľa o dôležitý významový moment v diele.

Citované úryvky dokazujú, že podoba prekladu do značnej miery závisí od interpretácie, intencie a idiolektu prekladateľa. Tieto faktory navyše nie sú nemenné, ako sme mali možnosť pozorovať na príklade viacnásobných prekladov

40 Porov. originál: „Ktoś tutaj był i był, / a potem nagle zniknął / i uporczywie go nie ma“.

41 Porov.: <http://slovník.juls.savba.sk/?w=b%C3%BDva%C5%A5&s=exact&c=Q10d&d=kssj4&ie=utf-8&oe=utf-8#> [dátum prístupu: 23.08.2017].

z pera jedného prekladateľa. Ak básne W. Szymborskej prekladalo do slovenčiny deväť prekladateľov, znamená to, že ponúkli slovenskej čitateľskej obci minimálne deväť podôb jej poézie. Každá z nich je nevyhnutne tiež obrazom ich vlastnej poetiky. Hoci v niektorých prípadoch sa dá jednoznačne povedať, že jeden preklad nadväzuje na ten predchádzajúci, čiže hovoríme o viacnásobnom preklade vo význame anglického *retranslation*, vzhľadom na to, že prekladateľ určite poznal prácu svojho predchodcu, pri iných prekladoch nám táto istota chýba. Na jednej strane nemožno dokázať, že prekladateľ pozná všetky skoršie preklady daného diela, a na druhej strane je miera odlišnosti prekladov (v medziach stanovených originálom) taká veľká, že nemožno hovoriť o nadväznosti prakticky v žiadnom ohľade. Zdá sa, že do druhej kategórie by sme mohli zaradiť preklady V. Kovalčíka a S. Galajdy. Ako sme ukázali, ich pohľady sa rôznia v zásadných bodoch interpretácie básne. Naproti tomu, ak porovnáme preklady básne *Wielka liczba* od V. Kovalčíka a S. Kaščákovéj, dôjdeme k záveru, že ich verzie sú v zásade totožné, pričom preklad S. Galajdy je opäť ich protipólom.

Bez ohľadu na to, či prekladateľ kráčal alebo nekráčal v šlapajach svojho predchodcu, každý z nich pokladal poéziu W. Szymborskej za natolko relevantnú, že ju chcel predstaviť slovenským čitateľom. Tento zámer treba považovať za primárny. Totiž, akokoľvek významná je Szymborskej tvorba, jej diela nepatria k tým, po ktorých opakovane siahajú prekladatelia na celom svete, aby demonštrovali svoje majstrovstvo, čo inak prirodzene vyplýva z vecnosti jej výrazových prostriedkov. A tak každý preklad, či už podobný predošlému alebo nie, má za následok lepšie „udomácnenie sa“ Szymborskej poézie na Slovensku. Slovanmi Dagmar Sabolovej, „pri každom ďalšom preklade dochádza k hlbšiemu začleňovaniu preloženého diela, pôvodne svojím spôsobom cudzorodého, do domácej kultúry“⁴². Z pohľadu šírenia poľskej kultúry vo svete je preto počet viacnásobných prekladov Szymborskej do slovenčiny potešujúci. Zostáva úlohou translatológie na preklady reagovať a skúmať, v akom svetle pôvodinu prezentujú.

Literatúra

Bednárová K., 1999: *Teória prekladovej série*. In: D. Sabolová, red.: *Chiméra prekladania*. Bratislava, Veda, s. 163—166.

Buczek M., 2014: *Literatura polska w słowackich przekładach po 2007 roku*. „Przekłady Literatur Słowiańskich“, t. 5, cz. 2, s. 181—200.

42 D. Sabolová, 1999: *Viacnásobný preklad a jeho funkcie v národnej kultúr...*, s. 160.

- Ivanidesová S., 2016: *Determinujúce faktory vzniku sériových prekladoch chorvát-skych diel do slovenčiny*. Dizertačná práca. Bratislava.
- Kovalčík V., 1979: *Poézia v zrkadle prekladu*. „Romboid“, č. 5, s. 48.
- Kulihová A., 2008: *Sériové preklady z chorvátskej literatúry (Milan Begović: Bez tretieho)*. „Slavica slovaca“, č. 2, s. 146—154.
- Matuszewski R., 1966: *O poézii Wisławy Szymborskej*. In: W. Szymborska: *Volanie na Yetiho*. Bratislava, Slovenský spisovateľ, s. 96—114.
- „Przekłady Literatur Słowiańskich“ 2013, t. 1, cz. 2.
- „Przekłady Literatur Słowiańskich“ 2014, t. 4, cz. 2.
- „Przekłady Literatur Słowiańskich“ 2014, t. 5, cz. 2.
- Rusinek M., 2016: *Nic zwyczajnego*. Kraków, Znak.
- Sabolová D., 1999: *Viacnásobný preklad a jeho funkcie v národnej kultúre*. In: D. Sabolová, red.: *Chiméra prekladania*. Bratislava, Veda, s. 158—162.
- Szymborska W., 1956: *Obraz v zimnom paláci*. „Kultúrny život“, č. 11, s. 2.
- Szymborska W., 1964: *Múzeum, Balada, Rubenove ženy*. „Kultúrny život“, č. 2, s. 7.
- Szymborska W., 1964: *Wiersze wybrane*. Kraków, Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Szymborska W., 1966: *Radost' z písania, Zátíšie s balónikom, Dve Brueglove opi-ce, Cestovná elégia*. „Slovenské pohľady“, č. 4, s. 81—83.
- Szymborska W., 1966: *Volanie na Yetiho*. Bratislava, Slovenský spisovateľ.
- Szymborska W., 1979: *Mister univerzum*. „Revue svetovej literatúry“, č. 7, s. 43.
- Szymborska W., 1988: *Deti doby, Písanie životopisu, O smrti bez zveličovania, Sklonok storočia*. „Literárny týždenník“, č. 11, s. 8.
- Szymborska W., 1996: *Archeológia, Na koráb, Jarmok zázrakov, Tortúry, Tréma*. „Slovenské pohľady“, č. 12, s. 63—69.
- Szymborska W., 1999: *49 básní*. Bratislava, Q111.
- Szymborska W., 2002: *Chvíľa*. Bratislava, Drewo a srd.
- Szymborska W., 2009: *Nepřítomnost*. Bratislava, OZ Slniečkovo.
- Szymborska W., 2012: *Wiersze wybrane*. Kraków, Wydawnictwo a5.
- Szymborska W., 2016: *Pohľad zhora, Lótova žena, Experiment*. „Vertigo“, č. 2, s. 20—22.
- Szymborska W., 2016: *Trochu o duši*. Bratislava, OZ Polska.
- „Žycie Literackie“ 1956, č. 14.

Žródla internetowe

<http://www.podtatranske-noviny.sk/2017/01/szymborskej-basne-poputuju-aj-do-nemocnic-ci-hospicov/> [dátum prístupu: 23.08.2017].

- https://issuu.com/polskyinstitutbratislava/docs/oktober_program_issue [dátum prístupu: 23.08.2017].
- <https://medziknihami.dennikn.sk/clanky/nobelistka-szyborska-hadzala-basne-do-kosa/> [dátum prístupu: 23.08.2017].
- <https://spis.korzar.sme.sk/c/20419282/rozdaju-patsto-knih-wislawy-szyborskej.html> [dátum prístupu: 23.08.2017].
- https://www.facebook.com/pg/polska.sk/about/?ref=page_internal [dátum prístupu: 23.08.2017].
- <https://www.postoj.sk/21447/udelenie-nobelovej-ceny-vnimala-ako-svoju-tragediu> [dátum prístupu: 23.08.2017].
- <https://www.tyzden.sk/kultura/36892/mozart-poezie/> [dátum prístupu: 23.08.2017].

Zuzana Obertová

O słowackich przekładach Wisławy Szymborskiej

STRESZCZENIE | Artykuł poświęcony jest słowackim przekładom poezji Wisławy Szymborskiej, która w roku 1996 została nagrodzona Nagrodą Nobla. 20 lat później w języku słowackim ukazały się dwa zbiory polskiej poetki. Autorka artykułu podsumowuje wszystkie przekłady poezji Wisławy Szymborskiej, które zostały wydane na Słowacji w postaci książkowej lub w czasopiśmie od roku 1952, czyli od debiutu poetki. Wiele z wierszy zostało przełożonych na język słowacki kilkakrotnie, w artykule poświęcono więc szczególną uwagę fenomenowi serii translatorskiej. Autorka analizuje i porównuje przekłady w serii trzech różnych wierszy poetki.

SŁOWA KLUCZE | Wisława Szymborska, przekład literacki, seria translatorska, interpretacja, poezja

Zuzana Obertová

On Slovak Translations of Wisława Szymborska's Poems

SUMMARY | This paper deals with the Slovak translations of poems by Wisława Szymborska who was awarded Nobel Prize in 1996. Twenty years later two collection of her poems were published in the Slovak language. The author of this paper summarized all translations of W. Szymborska's poems into the Slovak language which have been published in literature magazines as well as books since 1952, the year of the poet's debut. Since some poems were translated more than once by different translators, the phenomenon of retranslation is also discussed. Various translations of three poems are compared and analyzed in the paper as well.

KEYWORDS | Wisława Szymborska, literary translation, retranslation, interpretation, poem

Przekłady słoweńsko-polskie i polsko-słoweńskie

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

